

Abdullah Salih rejimi, "kanser" olarak tanımladığı Huti güçlerini yok etmek için aşırı güç kullanımı politikasına yönelmiştir

İnceleme

Yrd. Doç. Dr. Veysel AYHAN
ORSAM Ortadoğu Danışmanı
Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Uluslararası İlişkiler Bölümü

YEMEN'DE İÇ SAVAŞ: AKTÖRLER, AMAÇLAR VE BÖLGESEL ETKİLER BAĞLAMINDA BİR ANALİZ

Civil War in Yemen:
A Regional Analysis Based on Actors, Goals and Regional Factors

Abstract

The conflict among the Yemen Governmental Forces and the Huti's which started on 11 August 2009 after one year of ceasefire and intensified within a short period of time, is concerning as it may cause more instability in both Yemen and the entire Arabian Peninsula. When considering the ethnical, political, historical and regional background of the conflicts, one can presume that the civil war is not going to end within a short term. In this context, the conflict may intensify the Shiite-Sunni tension and influence the power struggle in Yemen in a different way.

İnceleme

11 Eylül sonrası dönemde hükümetin ABD'yle sıkı bir işbirliğine yönelmesi ve Afganistan işgalinden sonra Irak'ın işgalinin gündeme gelmesi Şii gruplar ile kendisi de bir Şii olan Devlet Başkanı Abdullah Salih arasındaki gerilimin tırmanmasına yol açmıştır.

1 1 Ağustos 2009'da Yemen'de hükümet güçleri ile Şii Zeydi mezhebine bağlı Hutiler arasında yaklaşık bir yıl süren ateşkesten sonra tekrar başlayan ve kısa sürede şiddetlenen çatışmaların hem Yemen hem de Arap Yarımadasını daha da istikrarsızlaştırmasından endişe duyulmaktadır. Çatışmaların mezhepsel, politik, tarihsel arka planı ve bölgesel etkileri dikkate alındığında Yemen'deki iç savaşın kısa sürede sona ermeyeceği öngörülmektedir. Bu çerçevede çatışmaların bölgedeki Şii-Sünni gerginliğini derinleştirmesi ve Yemen'deki iktidar mücadelesini farklı şekilde etkilemesi gündemdedir.

Yemen'de İç Savaşın İlk Perdesi: 1962 Darbesi
Yemen'de 2009 yılında Zeydi Şiiliği olarak bilinen gruplar ile hükümet birlikleri arasında yeniden başlayan çatışmaların köklerini Kuzey Yemen'de 1962 yılında gerçekleşen askeri darbeye kadar götürmek gerekir. 1962 yılında Albay Sallal tarafından gerçekleşen darbeyle İmamlık yönetimine son verilmiş, ardından Cumhuriyet rejimi kurulmasına karşın ülkeye istikrar gelmemiş ve kanlı bir iç savaş başlamıştır. Darbe sırasında sarayda bulunan ancak kaçmayı başaran İmam Bedr'in başlattığı isyan kısa sürede büyümüş ve Kuzey Yemen günümüze kadar sürecektir olan bir iç savaşa sürüklenmiştir. Darbeden hemen sonra Mısır, cumhuriyetçileri desteklemek için Yemen'e asker gönderirken Suudi Arabistan ise Şii İmamları desteklemiştir. Albay Sallal komutasında gerçekleşen darbeden sonra yayınlanan ilk bildiri devrimin amaçları imamlık rejimini kaldırmak, sosyal adaleti gerçekleştirmek ve kabile imtiyazlarına son vermek olarak açıklanmasına karşın Mısır'ın etkisi bölge ülkelerinin yeni rejime muhalefet etmesine yol açmıştır. Mısır'ın askeri desteğiyle Albay Sallal kısa sürede ülkenin büyük çoğunluğunda denetimi sağlamışsa da Şii kabilelerin etkin olduğu ve Suudi Arabistan sınırında bulunan kırsal ve dağlık bölgeler İmamcı

güçlerin kontrolüne geçmişti. Zeydi Şiiliğinde İran Şiiliğinden farklı olarak iktidarın Ehl-i Beyt soyundan gelen İmamlarda olması temel esastır. Albay Sallal Şii olmasına karşın ne Seyit ne de Şerif'ti. Bu durum Kuzey Yemen'de çoğunluğu oluşturan Şiilerin isyanının yayılmasına yol açmıştır. Çatışmaların yayılmasına paralel olarak Mısır-Suudi Arabistan gerginliği artmış ve bir ara Mısır uçakları Suudi Arabistan topraklarını bombalamıştır. 1962-67 arası dönem, bir yandan hükümet birlikleri ile Zeydi militanların çatışmasına diğer yandan taraflar arasındaki sorunları çözmek için başarısız uzlaştırma çabalarına sahne olmuştur. Kuzey Yemen İç Savaşı'nda dönüm noktası 1967 Arap-İsrail Savaşı'nda Mısır'ın yenilmesi olmuştur. Yenilgi üzerine Nasır rejimi Cumhuriyetçilere verdiği desteği kesmek ve Cumhuriyetçi askerler de Suudi Arabistan'la anlaşmak zorunda kalmıştır. Yemen'de İmamcılar ile Cumhuriyetçilerin yeni bir iktidar paylaşımı konusunda anlaşmaya varmalarından hemen sonra Suudi Arabistan başta olmak üzere gelecekte Monarşiler Kuzey Yemen Cumhuriyeti'ni resmen tanımıştır.¹

1967 sonrası dönemde Kuzey Yemen'de İmamcılar ile hükümet güçleri arasındaki çatışmalar son bulmasına karşın taraflar arasındaki gerginlik ve güvensizlik sürmüştür. Hükümetin merkezi orduyu güçlendirme, Sünni grupların ordu içinde istihdamına ağırlık verme ve Şii kabilelerin etkinliğini azaltma politikaları bölgedeki tansiyonun yükselmesine yol açmıştır. 1977 yılında Devlet Başkanı Albay Hamdi, Şii kabilelerin askeri gücünü kırmaya çalışması nedeniyle suikasta uğramış ve yaşamını yitirmiştir.² 1980'li ve 1990'lı yıllarda gündeme gelen Güney Yemen'le birleşme politikaları, ulusal uzlaşma girişimleri, demokratik sürece geçiş çabaları Yemen'deki iç gerginliğin azalmasına yol açmıştır. Bu dönemde başta Suudi Arabistan'da sürgün hayatı yaşayan

Yemen'de 11 Ağustos 2009 tarihinde yeniden başlayan şiddet olayları uluslararası toplumun dikkatinin Yemen'e çevrilmesine yol açmıştır.

Huti ailesine mensup Şii din adamları olmak üzere binlerce rejim karşıtı muhalifin Yemen'e dönmesine izin verilmiştir.

1990'ların başında yaklaşık 150 yıldır ayrı olan Kuzey ve Güney Yemen'in birleşmesine giden yolda siyasal parti faaliyetlerinin serbest bırakılmasının ardından Şii din âlimlerinden Majd Al-Din al Muayiddi ile Seyit Hüseyin Bedreddin El Huti'nin içinde yer aldığı bir grup Genç İnananlar Topluluğunu oluşturdu. Bedreddin Al Huti aynı zamanda Yemen'deki Şiiliği korumak için yaz kursları başta olmak üzere yoğun bir eğitim faaliyeti başlatmıştır. Aynı tarihlerde

Suudi Arabistan destekli Selefi etkisine karşı Şii kesimler Al Hak adıyla ve ağırlıklı olarak Güneyli sosyalist kesimler ile Şii aşiretlerin denetiminde olan bir parti de kurmuştu. 1993 seçimlerinde Şii örgütler istenilen başarıyı gösterememelerine karşın Hüseyin Huti ve arkadaşları Meclise girmeyi başarmıştı. Hüseyin Huti, 1993-1997 arası dönemde Meclis çatısı altında Şii bölgelerine uygulanan ayrımcılığa karşı mücadele vermiştir. Ancak, 1997 yılında milletvekilliğinden istifa ederek Sudan'a din dersleri almaya gitmiş, iki yıl Sudan'da kaldıktan sonra Yemen'e geri dönmüş ve Genç İnananlar Hareketine liderlik etmeye başlamıştır. Yemen'e döndükten sonra dinsel ve

İnceleme

Temmuz 2009'daki görüşmelerde kısmi çözümler gündeme gelmesine karşın güvensizliğin ve kabileler arası gerginliğin sürmesi dolayısıyla hükümet birlikleri, onu destekleyen aşiretler ve Selefi gruplar ile Şii militanlar arasındaki güç mücadelesi kısa sürede bir kez daha yerini silahlı çatışmalara bırakmıştır.

dış politik konularda ABD ve İsrail karşıtı radikal söylemler içine giren Huti taraftarları Abdullah Salih'in Suudi Arabistan ve ABD'yle ilişkilerine eleştirel yaklaşmıştır.³ Buna karşın 11 Eylül sonrası dönemde hükümetin ABD'yle sıkı bir işbirliğine yönelmesi ve Afganistan işgalinden sonra Irak'ın işgalinin gündeme gelmesi Şii gruplar ile kendisi de bir Şii olan Devlet Başkanı Abdullah Salih arasındaki gerilimin tırmanmasına yol açmıştır.

Yemen'de Çatışmaların Yeniden Başlaması: Hutilerin İsyanı

2003 Ocağında Cumhurbaşkanı Abdullah Salih Hac vazifesini yerine getirmek için Suudi Arabistan'a giderken Sa'ad'a uğramıştır. Abdullah Salih hem cuma namazını Sa'ad'daki ünlü İmam Hadi camisinde kılmak hem de Hac yolunda bir konuşma yapmayı planlamıştı. Ancak, Abdullah Salih cuma namazını kıldıktan sonra konuşmak için harekete geçmesinden hemen sonra Cami içindeki bir grubun Amerika, İsrail ve Yahudi karşıtı sloganlar atması üzerine Salih camiyi terk etmek zorunda kalmıştır.⁴ İmam Hadi camisindeki gösteri Yemen'deki çatışmaların başlamasında oldukça önemli bir tarihtir. Gösterilerin kısa sürede yayılması üzerine Yemen hükümeti doğrudan Genç İnanlar Hareketi'ne liderlik eden Hüseyin Huti'yi eylemleri düzenlemekle suçlamıştır. Yemen'de 2003 tarihinde Şii gruplar ile hükümet güçleri arasında başlayan gerginlik kısa sürede Şii grupların hükümeti kendi mezheplerine karşı ayrımcılık yapmak, bölgelerine ekonomik yatırım yapmamak, ABD ve İsrail'le birlikte hareket etmek ve Suudi Arabistan'ın mezhepsel ve politik faaliyetlerine destek vermekle suçlamalarıyla daha da tırmanmıştır. Salih hükümeti de hem Şii isyancılara liderlik yapan Hutileri hem de askeri ve ekonomik destek veren bazı bölge ülkelerini Yemen'i istikrarsızlaştırmaya çalışmakla suçlamıştır. Ocak

2003'ten sonra gösterilerin yayılması üzerine Salih hükümeti göstericilerin lideri olduğunu ileri sürdüğü Seyit Hüseyin Al Huti'yi gösterileri sonlandırması konusunda uyarılmıştır. Ancak, Cumhurbaşkanı Abdullah Salih'in gösterileri sonlandırma girişimleri başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bunun üzerine hükümet Haziran 2004'te Huti ve eylemlere karışan grupların yakalanması emrini vermiştir. Hüseyin Huti Yemen hükümetini ABD ve Suudi Arabistan'la birlikte hareket etmekle suçlamış ve askeri yöntemlerle mücadele etme kararı almıştır. Güvenlik kuvvetleri ile Huti taraftarı güçler arasında başlayan çatışmalar en sonunda 10 Eylül 2004 yılında Hüseyin Huti'nin öldürülmesiyle kritik bir aşamaya varmıştır.⁵ Hüseyin'in öldürülmesinden sonra hükümet tek taraflı olarak çatışmaları durdurma kararı alarak iç savaşın bittiğini açıklamıştır.

Ancak, Hüseyin'in öldürülmesinin ardından liderliği üstlenen kardeşleri Abdülmelik ve Yahya Huti Abdullah Salih rejimiyle uzlaşmayı reddetmiştir. Hutiler ile güvenlik güçleri arasında iç savaşın ikinci raundu Mart 2005'te Şii grupların Sa'ad'daki hükümet güçlerine karşı topyekün saldırılar başlatmasıyla tekrar başlamıştır. Çatışmaların 2005 baharında artması üzerine hükümet birlikleri, Hüseyin Huti'nin babası Bedreddin Huti'yi gözaltına almıştır. Gözaltına alındığında 80 yaşlarında olan Seyit Bedreddin Huti, hükümeti çatışmaları körüklemekle suçlamış ve eşi ve çocuklarıyla birlikte öldürülen oğlu Hüseyin'in İslam'ı savunmak dışında bir amacının olmadığını açıklamıştır. Salih rejimi ayrıca Şii kesimler tarafından desteklenen Hak Partisi ve Birleşik Halk Güçleri partilerini de hükümet karşıtı eylemlerin içinde yer almakla suçlamıştır. Diğer yandan Huti liderliğindeki Genç İnananlar Hareketi'ne bağlı militanların Suudi Arabistan sınırında bulunan Sa'ad'ın önemli bir kısmını kontrolleri altına alması Suudi rejiminde rahat-

Ortadoğu'daki mezhepsel gerginlik ve İran-Suudi Arabistan mücadelesinin Yemen'deki çatışmaya yansıdığı ileri sürülmektedir.

sızlık yaratmıştır. Hava unsurlarının desteğiyle başlatılan operasyonların sonunda Mayıs 2005'te hükümet bir kez daha isyancı gruplar karşısında zaferini ilan etmiş ve askeri harekâtı durdurma kararı aldığını açıklamıştır. Ancak, Huti'lerin elinde bulunan bölgeleri denetim altına almayı başaramamışlardır.⁶

Taraflar arasındaki çatışmalar sınırlı düzeye çekilmesine karşın gerginlik son bulmamış ve 2005 sonunda hükümete yakın kabileler ile Hutiler'i destekleyen kabileler arasında başlayan çatışmalar kısa sürede yayılarak güvenlik güçleri ile Hutilerin çatışmasına dönüşmüştür. İç Savaş'taki

üçüncü dönem olarak kabul edilen çatışmalar 2006 yılının başına kadar sürmüştür. 2006 yılında gerçekleşecek seçimlere gölge düşürmemek adına Salih rejiminin Hüseyin Huti'nin kardeşi dahil olmak üzere birçok kişiyi hapisten serbest bırakması ve isyancı gruplarla diyalog kurması üzerine çatışmalar durmuş, ancak seçimlerden sonra taraflar arasındaki görüşmeler başarısızlığa uğraması ve Huti taraftarlarının Yemen'deki Yahudi topluluğu tehdit etmesi iç savaşın dördüncü kez başlamasına yol açmıştır. Çatışmalar Mayıs 2007'e kadar sürmüştür. Mayıs 2007 tarihinde Yemen'deki istikrarsızlığı sonlandırmak amacıyla Katar Emiri Şeyh Hamad Bin Khalifa

İnceleme

Yemen'deki çatışmaların Arap Yarımadasındaki istikrarsızlığı daha da derinleştirmesinden endişe duyulmaktadır. Bölge ülkelerinin iç savaşa kayıtsız kalmaması ve taraflardan birinin yanında iç savaşa müdahale etmesi söz konusudur. Özellikle İran ve Suudi Arabistan'ın Yemen'deki çatışmalarda aktif bir politika izledikleri ileri sürülmektedir.

Al Thani Yemen'e gitmiştir. Çatışmalar, Katar hükümetinin arabuluculuğuyla ve Şii gruplara ekonomik destek sözleriyle son bulmuş, 16 Haziran 2007'de ateşkes ilan edilmesinden sonra 2 Şubat 2008 tarihinde Doha'da tarafları bir araya getirmeyi başaran Katar Emiri bir yandan savaştan dolayı zarar gören Sa'ada ve isyancı gruplara 300 ile 500 milyon dolar arası yardım verme kararı alırken diğer yandan Hutilerin silahlarını bırakmaları konusunda Yemen hükümetine yardımcı olmaya çalışmıştır. Katar Emirinin çabaları sonucu askeri operasyonlar ve çatışmalar durmasına karşın, bölgedeki gergin bekleyiş sürmüştür.

Nitekim Katar'ın çabalarına rağmen hükümet birlikleri ile Zeydi gruplar arasındaki asli sorunlar çözülememiş ve Mart 2008'de taraflar arasındaki çatışmalar bir kez daha başlamıştır. Her iki taraf çatışmaların başlamasından dolayı birbirilerini suçlamıştır. Ancak, Katar'ın vereceği ekonomik desteğin hangi yollardan dağıtılacağı, Hutilerin askeri konumlarını sürdürmesi ve bölgedeki Suudi-Katar çekişmesi sürecin başarısızlığa uğramasında önemli bir rol oynamıştır.⁷ Çatışmaların öncekilere göre daha şiddetlenmesinde Cumhurbaşkanı Salih'in Haşhid Konfederasyonuna bağlı bazı kabileleri kullanma girişimi etkili olmuştur. Yemen'deki en büyük ve en güçlü iki kabile konfederasyonundan biri olan Bakil aşiretler konfederasyonu, Hutilerle birlikte hareket ederken, Haşhid konfederasyonuna bağlı kabileler ise hükümet güçlerinin yanında yer almıştır. Her iki kabile konfederasyonu arasında kan davası bulunmaktadır. Haşhid konfederasyonuna bağlı kabilelerin cepheye sürülmesi Şii kabileler arasındaki kan davalarının bir kez daha gündeme gelmesine yol açmıştır. Nitekim iç savaşta beşinci dönemin başlamasında Haşhid ve Bakil Konfederasyonlarına bağlı kabile-

ler arasında yaşanan yerel çaplı çatışmalar rol oynamıştır. Çatışmalar Cumhurbaşkanı Salih'in 17 Temmuz'da barışçıl girişimleri önemseydiğini ifade eden açıklamasıyla son bulmuş Temmuz ve Ağustos'un ilk haftalarında sorunun çözümüne dönük beklentiler kısa sürede yerini kuşku ve güvensizliğe bırakmıştır.⁸

İç Savaşta Altıncı Raund: İstikrarsızlık ve Çatışma Döngüsüne Geri Dönüş

Temmuz 2009'da Cumhurbaşkanı Abdullah Salih'in savaş yerine barışçıl çözümleri önemseydiğini açıklamasının ardından hükümet güçleri ile Hutiler arasındaki çatışmalar durmuştu. Huti güçleri Sa'ada vilayetinin önemli bir kısmını kontrol altında tutmalarına karşın güvenlik güçleri hava ve kara operasyonlarını askıya almış iç savaşın bitirilmesine dönük olarak Temmuz ayında görüşmeler yapılmıştı. Ancak, kısmi çözümler gündeme gelmesine karşın güvensizliğin ve kabileler arası gerginliğin sürmesi dolayısıyla hükümet birlikleri, onu destekleyen aşiretler ve Selefi gruplar ile Şii militanlar arasındaki güç mücadelesi kısa sürede bir kez daha yerini silahlı çatışmalara bırakmıştır. Yemen hükümeti 11 Ağustos 2009'da askeri operasyonları başlatma kararı almıştır. Ordunun Sa'ada bölgesinde kara operasyonları yanı sıra hava operasyonları da düzenlemesi sonucu yüzlerce sivil yaşamını yitirenler⁹ binlercesi evlerini terk ederek çadırlara veya mülteci kamplarına yerleşmek zorunda kalmıştır. Savaşın tekrar başlamasından sonra Abdullah Salih rejimi, "kanser" olarak tanımladığı Huti güçlerini yok etmek için aşırı güç kullanımı politikasına yönelmiştir. Bu kapsamda ülkenin değişik bölgelerindeki Şii aşiretlerden toplandığı on binlerce militanı Huti güçlerine karşı cepheye sürmüştür. Yemen hükümetini destekleyen Mısır'da yayımlanan al Ahram Weekly'de Nasır Arabî tarafından yayınlanan bir yazıda

İnceleme

hem Raşhid hem de Bakil liderlerinin hükümet güçleriyle birlikte isyancılara karşı savaşacakları açıklanmıştır.¹⁰ Ancak, Mısır kaynaklı haberlerin aksine hükümet Bakil kabileleriyle güç mücadelesi içinde olan Şii Haşhid kabilesinden destek almaktadır. Ateşkesin yürürlükte olduğu Temmuz 2009'da Cumhurbaşkanı Abdullah Salih Huti karşıtı kabilelerle görüşmüş ve yaklaşık 27 bin kişilik bir askeri güç oluşturmuştur. Ayrıca Hutilere karşı olan birçok kabilenin de gönüllü olarak hükümet birliklerinin safında çatışmalara katılmak için başvurdukları öne sürülmektedir.¹¹

Silahlı çatışmaların başlamasından hemen sonra, hükümet 22 Ağustos'ta tek taraflı ateşkes koşullarını açıkladı. Altı maddeden oluşan ve ateşkes koşullarından ziyade isyancı grupların koşulsuz teslim olmasını talep eden açıklamayı Huti güçlerinin Sa'ada ve diğer kontrol altında tuttukları bölgelerden çekilmesi, dağdaki militanların direnişten vazgeçmeleri, ellerindeki silah ve mühimmatı teslim etmeleri, kaçırılan yabancılardan hayatta olanları teslim etmeleri ve diğerlerinin akıbeti hakkında hükümetle işbirliği yapmaları ve yerel yönetimin işlerine hiçbir şekilde müdahale etmemelerini içermekteydi.¹² Yemen hükümeti askeri operasyonların isyan bitirilinceye veya isyancılar önerilen altı maddelik ateşkes koşullarını kabul edinceye kadar süreceğini açıkladı.

Diğer yandan Abdülmelik Huti koşulsuz silah bırakma talebini doğrudan reddetmiştir. Abdülmelik Huti tarafından Eylül başında yapılan bir açıklamada Abdullah Salih tarafından sunulan ateşkesin uluslararası kamuoyunu yanıltmaktan başka bir amaca hizmet etmediğini ve hükümetin öngördüğünden daha güçlü ve daha uzun sürecek bir savaşa hazır olduklarını ileri sürmüştür. Açıklamada taraftarlarının hükümet birlikleriyle her cephede savaşı genişleteceğini belirtmiştir.¹³

Huti isyanını bitirmek için Cumhurbaşkanı Abdullah Salih'in oğlu Ahmed Ali Abdullah Salih'in komuta ettiği Cumhuriyet Muhafızları bölgedeki askeri operasyonlarını genişletmiştir. Hükümet modern Rus tanklarına sahip olan Cumhuriyet Muhafızlarının bölgedeki operasyonlarının isyancılar koşulsuz teslim olana kadar süreceğini açıklamıştır. Tarık'taki Cumhuriyet Muhafızları

karargâhını ziyaret eden Abdullah Salih burada yaptığı konuşmada Muhafızlara olan güveninin tam olduğunu ve Sa'ada'daki tüm bölgelerin isyancılar tarafından temizleninceye kadar Cumhuriyet Muhafızlarının savaşacağını ifade etmiştir.¹⁴

11 Eylül'de hükümet kaynakları Amran vilayetindeki Harf Sufyan bölgesinin Huti güçlerinden alındığını ve Sa'ada'da isyancılara karşı başarılı operasyonlar yapıldığını açıklamalarına karşın, Hutiler tarafından yapılan açıklamalarda son çatışmalarda hükümet güçlerinin büyük kayıplar verdiği ve Sa'ada'yı koruyacak güçte olduklarını öne sürmüşlerdir.¹⁵ İslah Partisi liderlerinden Hüseyin Al-Ahmer'in sorunun barışçıl yöntemlerle çözülmesi ve diyalog çağrılarına rağmen Yemen hükümeti isyancı gruplarla görüşmeyeceğini açıklamıştır.¹⁶ Ağustos 2009'da İslah Partisi ve Haşhid Konfederasyonunun lideri olan Hüseyin Hamid al Ahmer, Cumhurbaşkanı tüm önemli yetkileri oğluna ve akrabalarına devretmesinden dolayı eleştirmiş ve derhal istifa ederek yeni bir Cumhurbaşkanlığı seçiminin gerçekleştirilmesini talep etmiştir.¹⁷ İslah Partisi hem Yemen'deki en önemli muhalefet Partisi hem de Sünni İslamcı grupların desteğini arkasına alan bir partidir.

Bölgedeki çatışmaların Sa'ada'nın yanı sıra başkent San'a ve Amran vilayetlerinde de şiddetlenmesi üzerine Yemenli muhalefet örgütleri hem hükümete hem de Huti güçlerine yaptıkları çağrıda derhal bir ateşkesin hayata geçirilmesini ve savaştan zarar görenlere insani yardımların gönderilmesi için gerekli mekanizmaların acilen hayata geçirilmesini talep etmiştir. Muhalefet partileri ayrıca çatışan taraflar kabul ettikleri takdirde sorunun giderilmesi için arabulucu rolü oynamaya hazır olduklarını açıklamıştır. Ancak Abdullah Salih muhalefet partilerinin krizi çözecek yeteneğe sahip olmadığını ve aksine krizi derinleştirdiklerini öne sürmüştür.¹⁸ Ancak, yardım kuruluşları ve basın mensuplarının girişine yasaklanan bölgelerde yaşanan savaştan kaçmak isteyen binlerce insanın, başta içme suyu olmak üzere en temel ihtiyaçlarının karşılanmadığı ileri sürülmektedir. Uluslararası yardım kuruluşları bölgedeki insani durumun giderek kritiklediğine dair endişelerini dile getirmektedir.¹⁹

İnsani boyut bir tarafa Yemen'deki çatışmaların

İnceleme

Yemen’de her geçen gün şiddetlenen çatışmalar, Ortadoğu’daki mezhepsel gerginliği ve İran-Suudi Arabistan arasındaki mücadeleyi bir kez daha gündeme taşımıştır. Bahreyn ve Irak’taki Şii grupların da doğrudan Hutileri desteklediklerine dair açıklamalar yapması bölgedeki Şii-Sünni gerginliğinin genişleyerek süreceğine işaret etmektedir.

Arap Yarımadasındaki istikrarsızlığı daha da derinleştirmesinden endişe duyulmaktadır. İsyan eden Huti güçlerinin toplumsal desteği bulunmaktadır. Hutili liderlerin önemli bir kısmı Yemen dışından isyanı yönetmektedir. Ayrıca, bölge ülkelerinin iç savaşa kayıtsız kalmaması ve taraflardan birinin yanında iç savaşa müdahale etmesi söz konusudur. Özellikle İran ve Suudi Arabistan’ın Yemen’deki çatışmalarda aktif bir politika izledikleri ileri sürülmektedir. Nitekim Yemenli yazarlar da söz konusu unsurlardan dolayı Yemen iç savaşının daha uzun yıllar süreceğini ileri sürmektedir.²⁰

Yemen’deki Çatışmaların Dış Aktörleri: Suudi Arabistan-İran Mücadelesi

Yemen’de süren çatışmaların mezhepsel, tarihsel ve politik arka planı bulunmasına karşın, çatışmaların 2004 tarihinde tekrar başlamasında ve şiddetlenmesinden İran, Libya ve/veya Suudi Arabistan’ı sorumlu tutanlar bulunmaktadır. Son dönemdeki çatışmalarda ağır silahların kullanılması ve Şii grupların San’a yönetiminin yanı sıra Suudi Arabistan, İsrail ve ABD karşıtı söylem ve gösteriler düzenlemesi dikkat çekmektedir. İç savaşın 2009 Ağustosunda tekrar başlamasından hemen sonra bir açıklama yayınlayan hükümet sözcüsü Hasan Ahmad al-Levzi ülke ismi belirtmeden yabancı güçleri isyancı gruplara finansal ve politik destek vermekle suçlamıştı. Açıklamada “Dinsel otoriteler ülkemizin içişlerine karışmaya çalışmaktadır. Bu otoriteler terörizm suçu işleyen kesimlere politik ve ekonomik destek vermekte ve Yemen’in, özellikle de Sa’ada’nın istikrarını ve güvenliğini yıkmayı amaçlamaktadır.”²¹

Açıklamada ayrıca bir ülke büyükelçisinin Dışişleri Bakanlığına çağrılarak Yemen içişlerine karışmaması yönünde uyarıldığı belirtilmiş-

ti. Yemen hükümeti çatışmaların şiddetlendiği Ağustos ayının son günlerinde İran medyasında yer alan haberler dolayısıyla İran Büyükelçiliğini uyarma gereği duymuştur. *Al Mithaq* gazetesine demeç veren Yemen Dışişleri Bakanı Abubakr al-Qirbi, İran Büyükelçisini İran basınında çıkan haberlerden dolayı uyardığını ve isyancıları destekleyici yayınların sürmesi durumunda bunun iki ülke ilişkilerine olumsuz yansıtacağını kendisine ilettiğini açıklamıştı. Bakan, Yemen hükümetinin İran’la ilişkilerinde tamiri zor olacak kararlar alabileceğini de sözlerine eklemiştir.²² İran’dan Arapça yayın yapan *El-Alem* gazetesinde yayınlanan haberlerde Yemen birlikleri ile Suudi güçlerin birlikte Şii militanlara karşı operasyonlar yaptığı belirtilmekteydi. Söz konusu haberler üzerine Yemenli yetkililer 21 Ağustos 2009’da güvenlik güçleri tarafından Sa’ada ve Amran bölgesinde gerçekleştirilen operasyonlarda bazıları İran yapımı olan kısa menzilli füzeler ve otomatik silahların ele geçirildiğini açıklamıştı.²³

Yemen-İran ilişkilerinde yaşanan gerilim Cumhurbaşkanı Abdullah Salih’in Katar merkezli *El Cezire* kanalına verdiği bir röportajda İran ve Irak’taki Sadr grubunu Şii militanları desteklemekle suçlamasıyla daha da tırmanmıştır.²⁴ Abdullah Salih yaptığı bir diğer açıklamada ise yargılaması süren iki isyancının İran’dan 100 bin dolar para aldıklarını itiraf ettiklerini ileri sürmüştür.²⁵

İki ülke arasındaki tansiyonun yükselmesi üzerine İran tarafı Yemen’in istikrarını desteklediğini ve ikili ilişkileri güçlendirmek için aralarındaki her sorunu konuşmaya hazır olduklarını açıklamıştır. Yemen Dışişleri Bakanı’yla bir telefon görüşmesi gerçekleştiren İran Dışişleri Bakanı Muttaki bir kez daha Yemen’deki çatışmaların

ve akan kanın Yemen hükümetinin ve halkının çıkarına olmadığına inandıklarını ifade etmiştir. Sözlerinin devamında Muttaki, “*Yemen’in dostu olan İran, Yemen’in kendi iç sorunlarını hiçbir dış müdahale olmadan diyalog yoluyla çözeceğine inanmaktadır*” ifadelerini kullanmıştı.²⁶

İran’ın girişimlerine rağmen Yemen ve bölge ülkeleri Tahran ve Hizbullah örgütünün Şii militanları desteklediğine inanmaktadır. Nitekim söz konusu görüşmelerin ardından Cumhurbaşkanı Abdullah Salih yaptığı bir açıklamada doğrudan İran hükümetini suçlamadıklarını ancak İran’ın arabuluculuk önerisinden Tahran’ın isyancı gruplarla görüştüğünü anladıklarını öne sürmüştür. Konuşmasının devamında İranlı grupların isyancıları desteklediğine dair bazı kanıtlardan söz etmiştir.²⁷

Diğer yandan Suudi Arabistan 2003 sonrası dönemde İran’ın Ortadoğu’da etkisini artırmasından rahatsızlık duymaktadır. Bölgede Şiiiliğin güçlenmesinden çekinen Suudi Arabistan sınırın diğer yakasında Hizbullah benzeri bir Şii örgütün kurulmasını öncelikli tehdit olarak değerlendirmektedir. Şiiilerden kaynaklanan rahatsızlık Suudi Arabistan’ı bölgede Selefi akımları yayma çabasına yöneltmiştir. Yemen’deki selefi akımın öncüleri arasında sayılan ve 2001 yılında yaşamını yitiren Muqbil al-Wadi’nin faaliyetleri sonucu Selefilik Şii bölgelerinde ve devlet bürokrasisinde etkin bir toplumsal taban bulması ve Abdullah Salih yönetiminin Selefilerin faaliyetlerine tolerans göstermesi Şiiilerin sert eleştirisine yol açmaktadır. 1960 ve 1970’lerde Suudi Arabistan’da eğitim faaliyetleri içinde bulunan Muqbil al-Wadi’nin, öldüğü tarihe kadar Suudi rejiminden destek aldığı bilinmektedir.²⁸ Yemen’deki Hak Partisi yetkililerine göre Suudi Arabistan sınırındaki Şii güçlerin hareketlerinden endişe duyduğundan Salih rejiminin askeri faaliyetlerini desteklemektedir. Yahya Huti de Suudi Arabistan’ın Yemen’deki Şii hareketliliğinden rahatsız olduğunu ve Salih rejimi Şii gruplarla savaşması yönünde ekonomik ve politik baskı kurduğunu öne sürmektedir.²⁹ Suudi Arabistan Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Usama Nuggali, Yemen’deki çatışmalara yönelik olarak yaptığı bir açıklamada “*Yemen’in güvenliği ve istikrarı Suudi Arabistan, bölge ve komşu ülkeler açısından önemlidir*” ifadelerini kullanmıştır.³⁰ Suudi Arabistan ve Yemen hükümeti İran’ı Şii militan-

ları desteklemekle suçlamasına karşın Şii militanlar Suudi Arabistan’ı çatışmalara müdahil olmakla suçlamaktadır. Şii militanlar tarafından 31 Ağustos’ta yapılan bir açıklamada Suudi jetlerin Şii militanların denetiminde olan bölgelere hava saldırıları düzlendiğini ileri sürmüştü.³¹

Yemen’de yaşanan ve her geçen gün şiddetlenen çatışmalar, Ortadoğu’daki mezhepsel gerginliği ve İran-Suudi Arabistan arasındaki mücadeleyi bir kez daha gündeme taşımıştır. Nitekim İran’ın dışında Bahreyn ve Irak’taki Şii grupların da doğrudan Hutileri desteklediklerine dair açıklamalar yapması bölgedeki Şii-Sünni gerginliğinin genişleyerek süreceğine işaret etmektedir. Irak Parlamentosu Dış İlişkiler Komitesi Başkanı Şeyh Hamam Hamaudi, 16 Ağustos’ta yaptığı bir açıklamada Yemen hükümetinin eski Baasçılara verdiği desteğe karşılık Hutileri Bağdat’ta bir büro açmaya davet etmişti.³² Böylelikle dolaylı olarak Yemen hükümetinin Sünni Arapları desteklemesine karşın Bağdat Yemenli Şii grupları destekleyebileceğinin işaretlerini vermiş oldu. Suudi Arabistan’ın yanı sıra İran karşıtı devletler de Yemen iç savaşında Salih hükümetini desteklemektedir. Bu durum hem Arap Yarımadasındaki istikrarsızlığın hem Sünni-Şii gerginliğinin artmasına neden olabilir.

Sonuç

Seba Melikesi Belkıs’ın ülkesi olarak bilinen Yemen’de 11 Ağustos 2009 tarihinde yeniden başlayan şiddet olayları uluslararası toplumun dikkatinin Yemen’e çevrilmesine yol açmıştır. Yemen’in kuzeyinde Şiiiliğin bir kolu olan Zeydi mezhebine bağlı gruplar ile hükümet güçleri arasında 2004 yılından beri süren gerginlik ve çatışmalar 2009 Ağustosunda bir kez daha yerini silahlı çatışmalara bırakırken, çatışmaların Ortadoğu’daki mezhepsel gerginliği ve İran ile Suudi Arabistan arasındaki rekabeti arttırmamasından çekinilmektedir. Diğer yandan dünyanın en yoksul ülkeleri arasında yer alan Yemen’de hükümet ile Huti güçleri arasında meydana gelen şiddet olayları nedeniyle yaklaşık 150 bin kişi yaşadığı yeri terk etmek zorunda kalırken, bir dönemler ülkenin en iyi yerleşim yeri sayılan Sa’ada bölgesindeki ekonomik ve insani sorunlar derinleşmiştir. Çatışmaların nedeni konusunda birçok yaklaşım ortaya atılmaktadır. Bazı analistler Arap Yarımadasındaki İran-Suudi reka-

İnceleme

betine öne sürerken diğerleri Kuzey Yemen'deki aşiretler arası çatışmalara, Şii-Sünni mezhep gerginliğine, Abdullah Salih sonrası iktidar değişikliğine veya Zeydiler'in iktidar rekabetine dikkat çekmektedir. Sonuçta tüm bunların iç

savaş sürecinde kısmi anlamda da olsa rol oynadığını belirtmek gerekir. Bu çerçevede Yemen İç Savaşı'nın kısa sürede son bulmayacağını ve bölgedeki çatışma dinamiklerini daha da tetikleyeceğini öngörebiliriz. ■

- 1 1962-1967 Yemen İç Savaşı için bkz., Bkz.: Veysel Ayhan, "Arap Yarımadasında Demokrasi Olabilir Mi? Yemen Örneğinde Demokrasi ve Toplumsal Yapının Tarihsel Perspektifte Analizi", İkinci ODTU Uluslararası İlişkiler Konferansı, Ankara, 23-25 Haziran 2003, <http://www.ir.metu.edu.tr/conf/papers/ayhan.pdf>
- 2 Ibid., s. 12
- 3 Abdullah Lux, "Yemen's last Zayd Imam: the shabb al-mumin, the Malzim, and 'izb allh' in the thought of usayn Badr al-Dn al-th", *Contemporary Arab Affairs*, Vol:2, No: 3 (July–September 2009), s. 376
- 4 Ibid., s. 375
- 5 2004-2009 arası yaşanan beş büyük çatışma için bkz., *International Crisis Group*, "Yemen: Defusing the Saada Time Bomb", Middle East Report No:86, 27 Mayıs 2009
- 6 Ibid., s. 3
- 7 Ibid., s. 21-24.
- 8 Hanna Labonté, "Yemen'de İç Savaş:Tereddütlü Barış",Çev.: Tuba Tunçak, *Qantara.de News*, http://tr.qantara.de/webcom/show_article.php/_c-670/_nr-294/i.html.
- 9 Hassan Al-Haifi, "The Hated War in Sa'ada: Outside the Context of Good Governance", *Yemen Times*, <http://www.yementimes.com/article.shtml?i=1292&p=opinion&a=1>, 09.09. 2009.
- 10 Nasser Arrabyee, "No end In Sight", *Al Ahram Weekly*, 27 August - 2 September 2009, Issue No. 962
- 11 *UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs-Integrated Regional Information Networks*, "YEMEN: The conflict in Saada Governorate", 24.07.2009, <http://www.irinnews.org/Report.aspx?ReportId=79410>
- 12 *Yemen News Agency (SABA)*, "Six points proposed to Saada rebels to end insurgence", 31.08.2009, <http://www.sabanews.net/en/news191274.htm>
- 13 Nasser Arrabyee, "Al Houthi rebels in Yemen vows long war and new surprises", *Gulf News*,02.09.2009, <http://www.gulfnews.com/news/gulf/yemen/10345710.html>
- 14 Mohammad Bin Sallam, "Government reinforces army to eradicate Houthis", *Yemen Times News*, Vol:16, Iss:1290,(31.08 2009- 02.09. 2009), <http://www.yementimes.com/article.shtml?i=1290&p=front&a=1>
- 15 Ahmed Al-Haj, "Battle in Yemen rages on despite mutual cease-fire", *The Daily Texan News*, <http://www.dailytexanonline.com/world-nation/battle-in-yemen-rages-on-despite-mutual-cess-fire-1.1873980>
- 16 Arthur Bright, "Yemen rejects peace talks with rebels", *The Christian Science Monitor*, 11.09.2009, <http://www.csmonitor.com/2009/0911/p99s01-duts.html>
- 17 Rasha, "Hameed Al-Ahmar's Interview with Al-Jazeera", *South Arabia Times (SAT)*, 06.08.2009, <http://sa-times.co.cc/events/hameed-al-ahmars-interview-with-al-jazeera/?wscr=1280x800>
- 18 *Yemen Post Newspaper*, "Al-Sadr Movement and Iran Keen for Houthi Followers: Saleh", 09.09.2008, <http://www.yemenpost.net/Detail123456789.aspx?ID=3&SubID=1260&MainCat=3>
- 19 Bkz., *UN News Centre Home*, Yemen: UN appeal remains unfunded as thousands flee fighting through desert", 11.09.2009, <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=32025&Cr=yemen&Cr1=>
- 20 Bkz.: Hakim Almasmari, "My Group", Abdul Malik Al-Houthi, *Yemen Post Newspaper*, 06.09.2009, <http://www.yemenpost.net/Detail123456789.aspx?ID=1&SubID=1240>
- 21 *Reuters News*, "Yemen Points to Iranian Backing for Rebels", 18.08.2009, <http://www.reuters.com/article/africaCrisis/idUSLI379993>
- 22 *News Daily*, "Yemen protests to Iran over Shi'ite rebels", 31.08.2009, <http://www.newsdaily.com/stories/tre57u2my-us-yemen-clashes/>
- 23 Chris Harnisch , "A Critical War in a Fragile Country: Yemen's Battle with the Shiite al-Houthi Rebels", *Iran Tracker News*, 31.08.2009 , <http://www.irantracker.org/analysis/critical-war-fragile-country-yemens-battle-shiite-al-houthi-rebels>
- 24 *Yemen Post Newspaper*, "Al-Sadr Movement..", loc. cit.
- 25 Hammoud Mounassar, "Yemen presses war against northern rebels", *The Daily Star*, 11.09.2009, http://www.dailystar.com.lb/article.asp?edition_id=10&categ_id=2&article_id=106371
- 26 *Yemen Post Newspaper*, "Iran offers support for Yemen to end fighting", 08.09.2009, <http://www.yemenpost.net/Detail123456789.aspx?ID=3&SubID=1254&MainCat=3>
- 27 *Yemen News Agency (SABA)*, "Saleh: We can't accuse Iran, but Iranian support reaches rebels ", 11.09.2009, <http://www.sabanews.net/en/news193497.htm>
- 28 Bu konuda bkz., Laurent Bonnefoy, "Varieties of Islamism in Yemen: The Logic of Integration Under Pressure", *Middle East Review of International Affairs*, Vol:13, No: 1 (March 2009), ss. 30-31By, UN Office for..., loc. cit.
- 30 "Yemen'de S. Arabistan-İran Çatışması", *Haber 10 News*,", <http://www.haber10.com/haber/178779/>, 26 Ağustos 2009.
- 31 Andrew Hammond, "Yemen protests to Iran over Shi'ite rebels", *Reuters News*, 31.08.2009, <http://www.reuters.com/article/worldNews/idUSTRE57U2MY20090831>
- 32 *Sahwa Net*, "Iraqi MP Demands to Establish Headquarters of al-Houthi in Baghdad", 16.08.2009., http://www.alsahwanet.net/view_nnews.asp?sub_no=402_2009_08_16_72343

DİPNOTLAR